MIROSŁAW KRLEŻA

BANK

GLEMBAY Ltd

PAŃSTWOWY
TEATR NOWY

MIROSŁAW KRLEŻA

„Bank Glembay ltd"

Dramat w 3 aktach

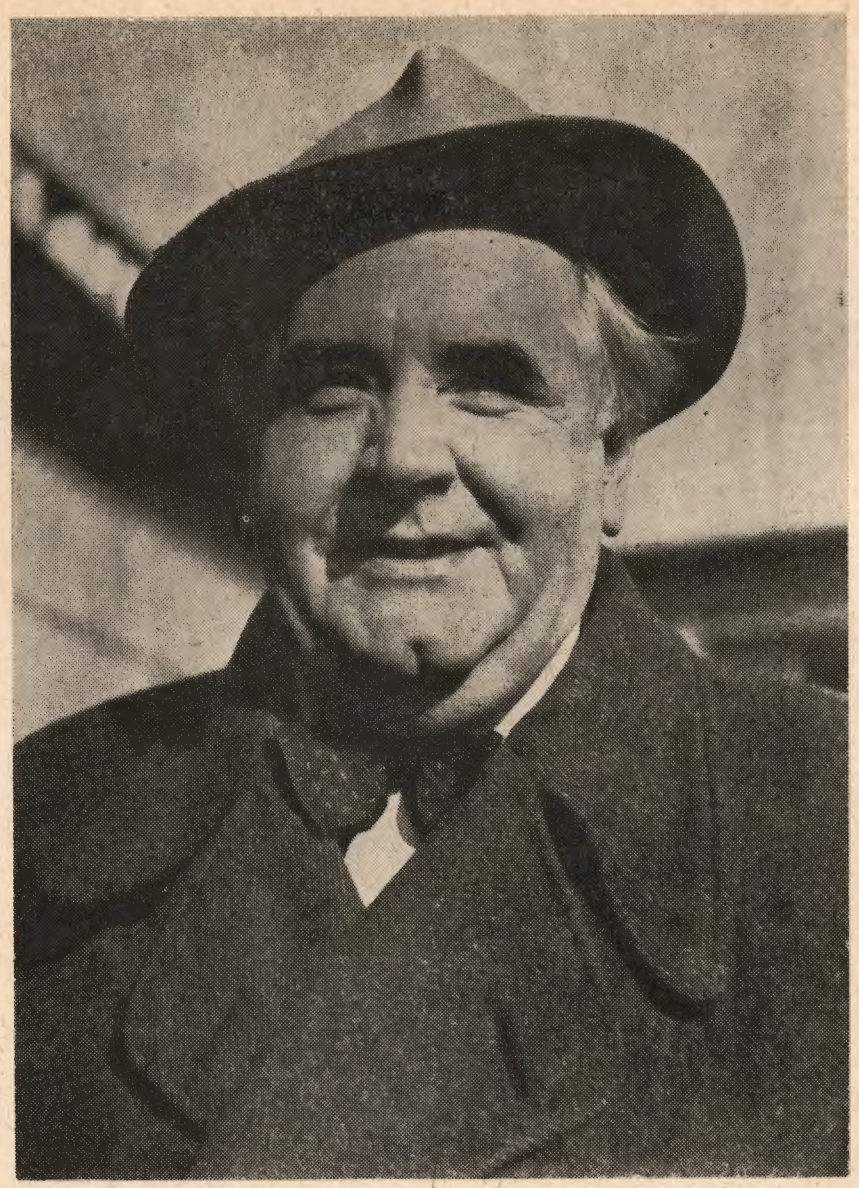

Mirosław Krleża

ZYGMUNT STOBERSKI

Mirosław Krleża i jego twórczość

Mirosław Krleża to najwybitniejszy pisarz chorwacki, a w okresie międzywojennym również największy pisarz jugosłowiański. Urodził się 7 lipca 1893 roku w Zagrzebiu. Ukończył Akademię Wojskową „Ludoviceum" w Budapeszcie. Do literatury Krleża wszedł w przede dniu pierwszej wojny światowej symbolicznym szkicem scenicznym o Chrystusie „Legenda". Pierwsze tomiki wierszy „Pan" (1917), „Trzy symfonie" (1917) zostały wydane w czasie wojny. Zaraz po wojnie rozwija olbrzymią działalność literacką ogłaszając drukiem opowiadania, powieści, eseje, dramaty i prowadząc przez cały czas zaciekłe polemiki w prasie literackiej. Współpracował ze wszystkimi większymi czasopismami jugosłowiańskimi i zakładał wraz z innymi postępowymi literatami nowe pisma literackie („Płomień", „Republika literacka", „Dziś', „Pieczęć"). Pisma te wychodziły zwykle bardzo krótko, zamykała je bowiem stale cenzura.

Bogata twórczość Krleży obejmuję 36 tomów wydawanych obecnie przez wydawnictwo „Zora" w Zagrzebiu. Do najwybitniejszych dzieł należy zaliczyć powieść „Powrót Filipa Latinovicza" (wydana w Polsce przez „Czytelnika" w 1958 r.), nowele, wydane częściowo w Polsce w 1939 r. pod tytułem „Chorwacki Bóg Mars", obecnie wybór ich przygotowuje PIW, cykl wierszy pt. „Ballady Petricy Kerempuha" oraz dramaty z cyklu „Glembajowie". Jeden z trzech dramatów z teg cyklu „U agoniji" został wystawiony w Warszawie pod tytułem „Baronowa Lenbach" (premiera w Teatrze Małym pod dyrekcją Arnolda Szyfmana dnia 9 listopada 1933 roku, w przekładzie Wiktora Bazielicha i Zofii Nałkowskiej). Dramat ten doczekał się 37 przedstawień. Główną rolę baronowej Lenbach grała Przybyłko-Potocka. Wystawienie trzeciej sztuki z tej serii „Ledy" zapowiedział w najbliższym sezonie jeden z czołowych teatrów polskich. Utwory z tego cyklu wystawiane były również w Pradze, Brnie, Bratysławie, Budapeszcie i wielu innych miastach europejskich.

Po drugiej wojnie światowej M. Krleża napisał niezliczoną ilość artykułów ideologicznych, wiele zasadniczych prac o sztuce i o pozycji, jaką zajmują narody Jugosławii w kulturze europejskiej.

W twórczości swej Krleża wszędzie wykazywał niezwykłą odwagę podejmując nowe tematy, wypowiadając osobiste zdanie, które w większości wypadków różniło się od punktu widzenia przedwojennej inteligencji chorwackiej.

W życiu kulturalnym Chorwacji wiedziano, że od Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej Krleża zawsze zajmował zdecydowane stanowisko po stronie lewicy, był stanowczym wrogiem mieszczaństwa i zwolennikiem ruchu robotniczego. Demaskował nielitościwie wszelkie romantyczne kłamstwa, którymi drobnomieszczańscy politycy i działacze kulturalni usypiali naród chorwacki. Swoimi wystąpieniami w prasie literackiej i w życiu narażał się na stałe ataki ze strony przedwojennej krytyki reakcyjnej. Dzięki temu jednak stał się bożyszczem młodszego pokolenia w literaturze i w życiu.

W czasie okupacji był prześladowany przez faszystów, dzisiaj jest prezesem Związku Literatów FLR Jugosławii, naczelnym redaktorem Encyklopedii Jugosłowiańskiej i dyrektorem Instytutu Leksykograficznego.

Teatr Jugosłowiański często i regularnie wraca do Krleży wystawiając jego liczne dramaty.

Dla wielu krytyków jugosłowiańskich utwór teatralny jest najsilniejszą stroną twórczości M. Krleży. Sztuki jego niełatwe są do zrozumienia dla przeciętnego czytelnika lub widza. Teksty choć racjonalistyczne, nasycone są sporą ilością trudnych do zrozumienia sformułowań z dziedziny filozofii, sztuki czy socjologii.

„Rodzina Glembajów" pisana, jak twierdzi sam autor, podobnie jak „Baronowa Lenbach" pod wpływem pisarzy skandynawskich z lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, ukazuje nam w ostrej formie rozkład moralny w rodzinie patrycjuszów zagrzebskich, którzy w ciągu kilku pokoleń dzięki zbrodniczej działalności osiągnęli majątek i „poważanie". Bankier Naci Ignat Glembaj jest w tym dramacie z jednej strony ucieleśnieniem bankierskich, społecznych, rodzinnych i wszystkich innych obyczajowo-konwencjonalnych kontaktów, a z drugiej strony przedstawicielem glembajowskiego rodu, który z pokolenia na pokolenie nosił w sobie cechy złe i nieszczęsne. Ten bankier, wielki przemysłowiec, finansista Glembaj — partycjuszowska postać, od początków kapitalizmu w Chorwacji był sprężyną życia społecznego. Pozornie za zewnątrz szlachetny, patriarchalnie solidny i religijny, jest w głębi duszy zwierzęco niebezpieczny, epikurejczyk (liczący już przy tym 69 lat), choć na scenie zamaskowany doskonale skrojonym frakiem.

Jego małżonce Charlocie, baronowej Castelli-Glembay, filarowi rodziny Glembajów, bez której nie można sobie wyobrazić sławy i blasków tego środowiska, Krleża we wstępie do cyklu „Glembajowie" poświęca więcej niż innym miejsca. Kobieta ta „od urodzenia miała niezwykły talent do życia", poświęcała się pasji życia, depcząc po egzystencjach innych ludzi tylko po to, aby osiągnąć zadowolenie, aby użyć, co stanowiło dla niej jedyną miarę wszystkiego. Subiektywnie, na podstawie własnego doświadczenia sądziła ona, że wszyscy po kolei od biskupa do kelnera „wierzą i myślą, że tylko ciało jest tym co sprawia, iż kobieta jest kobietą". Tym razem całe jej wyrachowanie, logika, hipokryzja, arogancja i dzikość nie przeczuwając upadku grzały się niby kotka angora przy kominku aż do trzeciego aktu, w którym to wszystko razem wybuchło.

Wszystkie inne postaci, które mimo swej złożoności zarysowane są jasno i realistycznie, należą do klasy, która w niewiele lat później po pierwszej wojnie światowej stworzyła warunki do rozwoju tendencji faszystowskich: Angelika, Titus Andronicus Fanriczy-Glembaj, dr Puba, dr Altman, ksiądz Silberbrandt, Oliver i Balloczansky.

Środowiska te znane były również w Polsce w okresie przed pierwszą wojną światową, a dziś resztki ich tułają się jeszcze w miastach dawnej Galicji. Opisując środowisko wypełniające cykl „Glembajowie", Krleża mówi m. in. że „Zygmuntowicz-Lendway-Remetski i Gorjański przybyli do Chorwacji w połowie osiemnastego wieku z polsko-węgierskiej granicy...", a w innym miejscu wspomina, że w domu Olgi Glembaj bywał również m. in. „Kottuliński-Baumgarten (potomek Poniatowskich, jeden z pretendentów do korony polskiej)".

Rodzina ta wychowana przez kilka pokoleń w specyficznym duchu zachłanności stwarza pojęcie „glembajowszczyzny w pewnym stopniu tak samo rzeczywiste jak „karamazowszczyzna" Dostojewskiego.

Wprowadzając ponownie na scenę polską sztuki M. Krleży, można chyba powiedzieć, że dramaturgia polska w okresie dwudziestolecia nie miała pisarza, którego utwory miałyby tak wyraźne i tak dynamiczne ostrze społeczne.

Dobrze się stało, że wystawia ten tęgi dramat, wymagający wielkiego wysiłku od aktorów, Teatr Nowy przy współpracy tak wybitnego reżysera jugosłowiańskiego jakim jest Bojan Stupica. Jest to bowiem zadanie, którego nie śmiały się podjąć teatry o nie mniejszych tradycjach i doświadczeniu.

BOJAN STUPICA

Urodził się 1 sierpnia 1910 roku w Lublanie. Studiował architekturę w tamtejszym uniwersytecie, uzyskując w r. 1934 tytuł inżyniera. Już jako student 20-letni zaczął pracę reżyserską w założonym przez siebie zespole aktorskim. Grupa ta, która zresztą rychło przestała istnieć, narodziła się z buntu przeciwko panującym w ówczesnym teatrze tendencjom naturalistycznym i drobnomieszczańskim gustom.

Następnie zaczął pracować jako reżyser, aktor i scenograf najpierw w Mariborze, potem w Lublanie, Belgradzie i Zagrzebiu. Po wybuchu wojny współpracował z jugosłowiańskim frontem wyzwoleńczym. Aresztowany przez faszystów włoskich, kilka tygodni czekał jako zakładnik na śmierć przez rozstrzelanie, a wreszcie wywieziono go do północnych Włoch.

W r. 1943 wraca jako ciężko chory do Lublany, po wyzwoleniu — obejmuje

dyrekcję teatru lubljańskiego. Poczem przystępuje do organizowania Jugosłowiańskiego Teatru Dramatycznego, którego otwarcie nastąpiło w kwietniu 1948 roku.

W r. 1955 przenosi się wraz ze swą żoną — aktorką Mirą Stupicą — do Zagrzebia, gdzie przebywają oboje dwa lata. Po powrocie do Belgradu podejmuje pracę jako reżyser w Teatrze Narodowym i jako kierownik artystyczny Teatru „Atelier" (scena kameralna i studio).

Bojan Stupica inscenizował i reżyserował w teatrach jugosłowiańskich m. in. następujące utwory: „Szkołę żon" Moliera, „Dla dobra ludu" Cankara, „Dundo Maroje" Drżica, „Operę za trzy grosze" i „Kaukaskie koło kredowe" Brechta oraz „Świętą Joannę" Shawa.

Z teatrem swoim wyjeżdżał na gościnne występy do Paryża, Moskwy, Leningradu, Wiednia, Warszawy, Krakowa i Wrocławia. Reżyserował gościnnie w Budapeszcie i Pradze czeskiej. Teatr Nowy w Łodzi wystawia obecnie jako pierwszy w Polsce w jego inscenizacji, reżyserii i scenografii dramat Krleży „Bank Glembay Ltd.".

ZYGMUNT STOBERSKI

Teatr Jugosłowiański

(zarys historyczny)

Sztuka dramatyczna w Jugosławii przeżywa pełnię rozkwitu już w epoce Renesansu. W nowy okres rozwoju wchodzi w pierwszej połowie XIX wieku, by rozwinąć się ponownie tuż przed pierwszą wojną światową.

Podobnie jak u większości narodów europejskich, sztuka dramatyczna w Jugosławii wywodzi swoje początki z teatru średniowiecznego, z misterów, miraklów, moralitetów itp. Najstarszymi znanymi pisarzami tworzącymi w duchu religijnym są autorzy z końca XV i początków XVI wieku.

Jednakże już od najwcześniejszego okresu sztuki te zawierają elementy laickie i ustępy komiczne, które poczęły stopniowo dominować nad fragmentami o charakterze religijnym. Od początku XIX wieku pojawiają się utwory o zabarwieniu wyłącznie świeckim; dramaty Hanibala Luczicia (1485—1533), a zwłaszcza komedie Marina Drżicia (1508—1567). Jedna z jego komedii, „Dundo Maroje" znana już w Polsce jako „Rzymska kurtyzana" w wykonaniu Jugosłowiańskiego Teatru Dramatycznego; odniosła w 1955 roku w Paryżu na I Festiwalu Sztuki Dramatycznej wielki sukces. W XVI i XVII wieku na całym wybrzeżu dalmatyńskim, a zwłaszcza w Dubrowniku, gdzie w ciągu wielu lat występują stałe zespoły teatralne, sztuka dramatyczna święci triumfy osiągając wysoki poziom. W XVI wieku powstaje stały teatr. Hvar posiada najstarszy teatr na Bałkanach, zbudowany w 1612 roku. Obecnie organizuje się tam przedstawienia grup amatorskich lub objazdowych teatrów zawodowych.

Sztuka dramatyczna wybrzeża dalmatyńskiego a częściowo i Dubrownika osiągnęły swój szczytowy rozkwit dzięki dziełom wielkiego jugosłowiańskiego poety tej epoki, Ivana Gugundulicia (1589—1638), a zwłaszcza dzięki jego sielance „Dubravka".

Renesansowy i barokowy dramat w Dubrowniku, Splicie i na Hvarze stopniowo zatraca swoją żywotność wskutek sytuacji politycznej i ekonomicznej, w której znalazła się Dalmacja z początkiem XVIII wieku. W tym samym czasie uwidacznia się rozkwit sztuki teatralnej u Chorwatów w Zagrzebiu, u Serbów w Wojewodinie i u Słoweńców w Lublanie.

MIROSŁAW KRLEŻA

„BANK GLEMBAY LTD."

Dramat w trzech aktach

Przełożył: *ZYGMUNT STOBERSKI*

OSOBY:

IGNACY GLEMBAY, bankier, szef firmy Glembay Ltd.	*SEWERYN BUTRYM*
Baronowa CASTELLI-GLEMBAY, jego druga żona	*WIESŁAWA MAZURKIEWICZ*
Dr fil. LEONE GLEMBAY, syn Ignacego i jego pierwszej żony . . .	*MIECZYSŁAW VOIT*
ANGELIKA GLEMBAY, siostra zakonu Dominikanów, wdowa po najstarszym synu Glembaya Ivanie	*HANNA BEDRYŃSKA*
TITUS ANDRONICUS FABRICZY- GLEMBAY, kuzyn bankiera Glembaya, emerytowany dostojnik chorwacki	*MARIAN NOWICKI*
Dr JURIS PUBA FABRICZY-GLEMBAY, jego syn radca prawny firmy Glembay Ltd.	*TADEUSZ MINC*
Dr med. PAUL ALTMANN, lekarz	*JAN RUDNICKI*
Dr teol. i fil. ALOJZY SILBERBRANDT, preceptor syna baronowej i jej spowiednik	*ZYGMUNT MALAWSKI*
OLIVER GLEMBAY, syn baronowej Castelli i bankiera Glembaya . .	* * *
Oberleutnant kawalerii von BALLOCZAŃSKY	*LECH WOJCIECHOWSKI*
Kamerdyner	*STANISŁAW SKOLIMOWSKI*

Goście: *JERZY ANTCZAK, MARIA BIAŁOBRZESKA, BOLESŁAW BOLKOWSKI, MARIA GÓRECKA, JANINA JABŁONOWSKA, WANDA JAKUBIŃSKA, JANUSZ KŁOSIŃSKI, JANUSZ KUBICKI, DANUTA MNIEWSKA, ZOFIA PETRI, JÓZEF PILARSKI, WOJCIECH PILARSKI, ZBIGNIEW PŁOSZAJ, ZYGMUNT ZINTEL.*

Inscenizacja, reżyseria i scenografia: *BOJAN STUPICA*

Dyrektor Teatru „Atelier" i reżyser Teatru Narodowego w Belgradzie

Asystent reżysera: *KRYSTYNA FELDMAN*

TEATR CHORWACKI

Od końca XVII wieku do pierwszego ćwierćwiecza XIX wieku wystawiono w Chorwacji Moliera i Goldoniego, przystosowując ich twórczość do miejscowych warunków. W tym czasie powstają oryginalne komedie z których najbardziej znaną jest „Diogenes" Tota Brezovaczkiego (1757—1805). W ciągu całego swojego istnienia teatr chorwacki przez długie lata uczestniczył w walce przeciwko germanizacyjnej polityce austriackiej. Od 1780 roku pojawiają się w Zagrzebiu niemieckie trupy teatralne i teatr chorwacki jest zmuszony walczyć o dominację języka chorwackiego na scenie. Zaczynają się objazdy artystyczne serbskich trup komediowych z Nowego Sadu, a jednocześnie pojawiają się wielkie talenty teatralne: Dimitrije Demetar (1811—1872), pisarz dramatyczny, krytyk i tłumacz i Józef Freudenreich (1827—1881), aktor, scenograf i pedagog, którzy przyczyniają się do rozkwitu teatru chorwackiego w Zagrzebiu. Wystawiono wiele sztuk oryginalnych oraz dzieła klasyków dramaturgii światowej. W 1861 roku teatr zagrzebski staje się teatrem narodowym .Chorwackie Zgromadzenie Narodowe uchwala prawo teatralne, pierwsze w Europie, gwarantujące teatrowi stałą subwencję; postanawia także założyć operę, otworzyć szkołę dramatyczną i rozdziela nagrody literackie za utwory rodzime i tłumaczenia. W 1870 roku rząd chorwacki zakłada w Zagrzebiu pierwszy teatr stały. Jest to okres rozkwitu chorwackiej sztuki dramatycznej. W tym czasie wystawiono po raz pierwszy w języku chorwackim F. Schillera (Wilhelma Tella", 1861), Moliera („Chorego z urojenia" 1862), Goldoniego („Oberżystkę", 1862), Szekspira („Poskromienie złośnicy", 1863) i Goethego („Egmonta", 1863) oraz W. Hugo, Scribe'a, A. Dumasa, Sardou itd. Wznawia się klasyczne utwory rodzime w rodzaju „Dubravki" Ivana Gundulicia. W 1874 roku wystawiono „Rewizora" Gogola, pierwszy rosyjski utwór dramatyczny grany w języku chorwackim. Później wystawiono też dzieła innych pisarzy rosyjskich, Turgeniewa itd. Należy tu wymienić kilka wyróżniających się nazwisk teatru chorwackiego: Marię Ružiczkę-Strozzi (1855—1925), która święci triumfy na scenie przez 69 lat kreując wiele ról; tragika Andrzeja Fijana (1851—1911); Adama Mandrovicia (1838—1912), aktora, scenografa i pedagoga.

Z początkiem XX wieku pojawia się w Chorwacji nowa plejada autorów dramatycznych, a wśród nich: Ivo Vojnović (1857—1929) oraz nieco później — Josip Kosor.

TEATR SERBSKI

Już w połowie XVIII wieku organizowano w Serbii, na terenach Wojewodiny, przedstawienia szkolne. W tej części kraju osiedlali się emigranci ze starej Serbii, zbiegli przed inwazją turecką. Pierwszy historyczny dramat osnuty na tle śmierci króla Urosza V został wystawiony w 1736 roku. Następnie inscenizowano moralitety, sztuki dydaktyczne, a także pierwsze przekłady Goldoniego i Lessinga.

Założyciel pierwszego teatru serbskigo, Joachim Vujić (1772—1847), zwany „Ojcem serbskiego teatru", był jednocześnie autorem, scenografem, właścicielem i dyrektorem teatru. Wiodąc życie wędrownego aktora, organizował przedstawienia we wszystkich miastach Wojewodiny. Od 1833 do 1836 roku był dyrektorem „Książęcego Teatru" w Kragujevcu, ówczesnej stolicy Serbii. Następnie powrócił do swego koczowniczego życia. Wystawiał dramaty historyczne, komedie francuskie i niemieckie, własne utwory oraz komedie Jovana Steri Popovicia (1806—1856), który do dziś dnia pozostał jednym z najulubieńszych autorów jugosłowiańskiej publiczności. Trupa Vujicja wydała wielu świetnych aktorów. Była ona pierwszą szkołą kadr teatralnych dla Zagrzebia, Belgradu i Nowego Sadu. Od 1841 roku Belgrad miał stały zespół teatralny. W 1869 roku ukończono budowę teatru w Belgradzie. 1871 roku otwarto szkołę dramatyczną.

Scena z przedstawienia „Bank Glembay Ltd." w Belgradzie 1946 r.

Do najpopularniejszych autorów należą: Jovan Steria Popović oraz Branislav Nuszicić (1864—1938), który dzięki swym komediom królował przez pół wieku nie tylko na scenie belgradzkiej, ale we wszystkich teatrach grających w języku serbochorwackim.

W chwili wybuchu pierwszej wojny światowej belgradzki zespół teatralny został ewakuowany do Skoplja. Następnie przedostał się do Albanii, by w końcu zatrzymać się w Bizercie, gdzie organizował przedstawienia dla żołnierzy serbskich.

TEATR SŁOWEŃSKI

Pierwsza sztuka w języku słoweńskim została wystawiona w 1789 roku. Była to komedia A. Linharta (1756—1795) pt. „Żupanowa Micka". W następnym roku tenże autor napisał dowcipną przeróbkę „Wesela Figara" pt. „Dni szczęścia czyli Wesele Maticzka". Jednakże te wiele obiecujące początki nie przyniosły pożądanych rezultatów. Absolutystyczne rządy Metternicha udaremniły wszelkie próby zorganizowania przez Słoweńców życia kulturalnego. Jakkolwiek Słowenia może się poszczycić już od początku XIX wieku wspaniałą plejadą pisarzy, to dopiero w 1861 roku w wyniku długotrwałej walki wybudowano w Lublanie czytelnię ludową, gdzie urządzano amatorskie przedstawienia. Wreszcie w 1867 roku założono stały teatr słoweński, który mimo wielu przeszkód stawianych przez Niemców nie przerwał swej działalności.

Miasto w większości zamieszkałe przez Słoweńców miało już od 1861 roku salę teatralną, gdzie grywano jedynie w języku niemieckim i włoskim.

Teatr słoweński odegrał ważką rolę w walce narodowej przeciwko germanizacji. Wielki pisarz słoweński, Ivan Cankar (1876—1918) pokazał na scenie elementy społeczne tej walki w oparciu o ówczesną sytuację polityczną Słowenii.

Z początkiem XX wieku przedstawienia w języku niemieckim organizowane w stałym teatrze prowincjonalnym stają się coraz rzadsze na skutek bojkotu ludności. W 1913 roku Niemcy opuszczają Słowenię.

TEATR W OKRESIE MIĘDZY WOJNAMI

Teatry w okresie scentralizowanego państwa jugosłowiańskiego zostały upaństwowione i poddane władzy centralnej, zbiurokratyzowane i wciągnięte w wir konfliktów między różnymi partiami politycznymi. Dyrekcje M. Predicia, J. Beneszicia w Zagrzebiu i O. Żupaniczicia w Lublanie mogą się poszczycić wielkimi osiągnięciami artystycznymi.

Przede wszystkim rozwija się dramat. Obok dawnych autorów pojawili się współcześni. Wyróżnić należy Mirosława Krležę (1893), nawybitniejszego jugosłowiańskiego dramaturga ostatnich czasów. Sztuka inscenizacyjna B. Gaveli, T. Strozziego, R. Plaovicia, B. Krefta, M. Miloszevicia i B. Stupicy osiągnęła wysoki poziom artystyczny. Do głosu doszła nowa generacja autorów.

Z autorów obcych grano Bourdeta, Galsworthy'ego, Shawa, Pirandello, O'Neilla. W roku 1941 faszystowska okupacja hitlerowska położyła kres tej działalności. Wskutek bombardowania został poważnie uszkodzony teatr belgradzki. Terror okupanta nie oszczędził również teatrów zagrzebskich. W Lublanie teatry zostały skazane na wegetację.

„TEATR WYZWOLENIA NARODOWEGO"

Ostatni etap historii teatru jugosłowiańskiego wiąże się ściśle z historią rewolucji ludowej. Od początku powstania ludowego w 1941 roku aktorzy organizują przedstawienia dla żołnierzy. Wkrótce potem liczne jednostki Armii Wyzwoleńczej mają już swoje zespoły amatorskie. Przenoszą się one z miejsca na miejsce, a w razie potrzeby walczą z bronią w ręku. Grają często pod gołym niebem, w salach szkolnych lub kościołach. Przedstawienia te cieszyły się olbrzymim powodzeniem. Czołowe miejsce wśród wielu zespołów teatralnych w Armii zajmował „Teatr Wyzwolenia Narodowego". Grupie tej udało się stworzyć dość urozmaicony repertuar do którego weszło szereg sztuk rodzimych i rosyjskich („Podejrzany osobnik" B. Nuszicia, „Nauczyciel Jerman" I. Cankara, „Rewizor" M. Gogola). W Drvarze zespół ten wydaje swoje czasopismo pt. „Teatr". Z Drvaru zespół przenosi się na wyspę Vis, gdzie wystawia „Najazd" L. Leonowa, następnie wyjeżdża na tournee do Włoch, gdzie organizuje przedstawienia dla rannych.

Po wyzwoleniu Belgradu zespół powraca samolotem do stolicy, gdzie przed ostatecznym rozwiązaniem daje kilka przedstawień. Większość członków tego zespołu została zaangażowana do Teatru Narodowego w Belgradzie, pozostali do innych teatrów w całym kraju.

Scena z przedstawienia „Bank Glembay Ltd." w Zagrzebiu 1946 r.

TEATR PO WOJNIE

W 1944 roku, po rewolucji i wyzwoleniu, życie teatralne Jugosławii nabrało nowego rozmachu. Powstało szereg nowych teatrów.

W Jugosławii istnieje 46 teatrów zawodowych, w tym 18 — w Serbii, 14 — w Chorwacji, 4 — w Słowenii, 5 — w Bośni i Hercegowinie, 4 — w Macedonii i jeden teatr w Czarnogórzu. Na jeden teatr zawodowy przypada przeciętnie około 350.000 mieszkańców.

Po raz pierwszy w swej historii Macedończycy otrzymali po wyzwoleniu teatr, w którym wystawiają w języku ojczystym dzieła klasyków dramaturgii światowej oraz rodzime, macedońskie utwory. W Skoplju, poza teatrem dramatycznym czynna jest opera i balet.

Otwarto również szereg teatrów zawodowych, grających w językach mniejszości narodowych: w Rijece w języku włoskim, w Subotnicy — w języku węgierskim i w Prisztinie — w języku albańskim. Teatry te otrzymują dotacje od gmin. Przeciętnie dotacje te wynoszą około 75% budżetu teatrów państwowych. W repertuarze jugosłowiańskich teatrów znajdują się dzieła światowej dramaturgii, od Ajschylosa do przedstawicieli współczesnej awangardy. W Nowym Sadzie od 1955 roku odbywa się co rok tzw. „Sterijino Pozorje", festiwal sztuk jugosłowiańskich. Po zakończeniu każdego festiwalu przyznaje się nagrody za najlepszy spektakl, najlepszą sztukę współczesną, za scenografię, kostiumy i za pięć najlepszych kreacji aktorskich.

Najbardziej charakterystyczną cechą jugosłowiańskiej kultury jest to, że nie zamyka się wyłącznie w kręgu swoich tradycji, lecz stara się dotrzymać kroku światowej sztuce teatralnej. W Jugosławii gościł szereg zagranicznych zespołów teatralnych, jak np. MCHAT, TNP, Old Vic. Jugosłowiańskie teatry występowały za granicą: Jugosłowiański Teatr Dramatyczny bawił w Paryżu (1954—1955 na Międzynarodowym Festiwalu Teatralnym), w Związku Radzieckim, w Austrii i na Węgrzech i w maju 1959 roku w Polsce. Słoweński Teatr Narodowy — w Paryżu (1956) i w Polsce (1957); Belgradzki Teatr Dramatyczny — w Bułgarii; Chorwacki Teatr Narodowy — we Włoszech i Serbski Teatr Narodowy z Nowego Sadu — w Polsce (1958).

Już po raz trzeci gościmy w Polsce reżyserów jugosłowiańskich, z tego dwóch w Łodzi.

Pierwszym z nich był dr Bratko Kreft, reżyser Narodowego Teatru Słoweńskiego z Lublany, który w 1957 roku gościł w Teatrze Powszechnym w Łodzi, gdzie przygotował wystawienie komedii B. Nuszicia „Pani Ministrowa". Drugim był dr Marko Fotez, który w lutym 1959 roku wystawił w Państwowym Teatrze Zagłębia w Sosnowcu współczesny dramat Lebowicia i Obrenowicia „Himmelkommando" i trzecim, jeden z najwybitniejszych reżyserów jugosłowiańskich wysoko ceniony przez teatrologów europejskich, Bojan Stupica, który na zaproszenie Kazimierza Dejmka przygotował wystawienie sztuki M. Krleży „Bank Glembay Ltd."

ZYGMUNT STOBERSKI

PREMIERA

Wrzesień 1959

Cena zł 3,—

„Prasa", Łódź. Z. 2749 N. 5000. IX. 59. S-8/3455.